

MAKTAB YOSHIGACHA BO'LGAN BOLALARDA PSIXIK RIVOJLANISH

Dumarova Gulfira Kozimbekovna

ADCHTI ijtimoiy-gumanitar fanlar, pedagogika

va psixologiya kafedراسi o'qituvchusi

Aliqo'ziyeva Sarvinoz Numonjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktab yoshigacha bo'lgan bolalarda psixik rivojlanish jarayonining o'ziga xos jihatlari, psixologik va pedagogik omillar, hamda rivojlanishning asosi bo'lgan ijtimoiy muhit va o'yinning ahamiyati ko'rib chiqilgan. Shuningdek, bolalarning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi jarayonida yuzaga keladigan o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqola bolalar rivojlanishini kuzatish va uni to'g'ri yo'naltirishda ota-onalar va tarbiyachilar uchun foydali tavsiyalarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: psixik rivojlanish, maktab yoshigacha bo'lgan bolalar, emotsional rivojlanish, intellektual rivojlanish, o'yin, ijtimoiy muhit, pedagogik yondashuvlar.

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности процесса психического развития детей дошкольного возраста, психологические и педагогические факторы, а также значение социальной среды и игры, которые являются основой развития. Кроме того, анализируются изменения, происходящие в интеллектуальном, эмоциональном и социальном развитии детей. В статье предложены полезные рекомендации для родителей и воспитателей по наблюдению за развитием детей и его правильному направлению.

Ключевые слова: психическое развитие, дети дошкольного возраста, эмоциональное развитие, интеллектуальное развитие, игра, социальная среда, педагогические подходы.

Annotation

This article explores the distinctive aspects of the psychological development process in preschool children, focusing on psychological and pedagogical factors, as well as the importance of the social environment and play, which form the foundation of their development. Additionally, it analyzes the changes occurring in the intellectual, emotional, and social development of children. The article offers practical recommendations for parents and educators to observe and appropriately guide the development of children.

Keywords: psychological development, preschool children, emotional development, intellectual development, play, social environment, pedagogical

approaches.

Kirish

Mustaqillik yillarida davlatimizda inson shaxsiga nisbatan bo'lgan munosabat keskin o'zgardi. Jamiyatning a'zosi bo'lgan har bir shaxs taqdiriga alohida e'tibor qaratila boshlandi. Ayniqsa, inson hayotining kelajagiga tamal toshi qo'yiladigan maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish, pedagogika va psixologiya, ijtimoiy psixologiya va maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi fanlarining dolzarb muammolaridan biriga aylanib borayotganligi shubhasizdir. Maktabgacha yoshda bolaning jismoniy rivojlanishi juda tez o'zgaradi. Bu davrda bola motorikasi, ya'ni qo'l-oyoqlarini boshqarish, yurar va yugurishni o'rganish, kichik va katta motorika ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'zbekiston psixologlarining yozishicha, bu jarayon bolaning his-tuyg'ularini boshqarish va atrof-muhitni tushunishiga yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur va fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi. Psixologlar ta'kidlashicha, bu davrda bola aqliy faoliyatni, ya'ni kuzatish, tahlil qilish va xulosalar chiqarishni o'rganadi. Ayniqsa, o'yin orqali kognitiv rivojlanishning faolligi kuzatiladi. O'zbekistonlik psixologlar bolalarning o'yin faoliyatini rivojlanishdagi muhim vosita sifatida ko'rib chiqadilar. Maktabgacha yoshdagi bolalarda til rivojlanishi katta ahamiyatga ega. O'zbek tilshunoslari va psixologlari bu davrda bolalar nafaqat so'zlarni o'rganish, balki ularni kontekstda to'g'ri ishlatishni ham o'rganishini ta'kidlashadi. Bu, o'z navbatida, bolaning muloqot qilish ko'nikmalarini va o'z fikrlarini ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi. Hissiy rivojlanish, ya'ni bolaning o'z hissiyotlarini tushunishi va boshqarish qobiliyati ham ushbu yoshda rivojlanadi. O'zbekiston psixologlari maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy barqarorlik, empatiya, boshqalar bilan o'zaro munosabatlar o'rnatish qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor berish zarurligini aytadilar. Bola atrofdagi odamlarning hissiyotlarini tushunib, ularga javob berishni o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ijtimoiy o'zaro munosabatlar rivojlanishi ham juda muhim. Bu yoshda bola o'zini guruhda qanday tutishni, boshqa bolalar bilan o'ynashni, o'rtoqlikni o'rganadi. Psixologlar bu davrda bola o'zi va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni qanday qurishni o'rganganligini va uning keyingi psixologik rivojlanishida bu tajriba muhimligini ta'kidlaydilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishida pedagogik va psixologik omillar katta ahamiyatga ega. Oila, maktabgacha ta'lim muassasalari, va boshqa ijtimoiy muhitlar bolalarning psixologik holatiga bevosita ta'sir qiladi. Pedagogik ta'sir, ya'ni bolalarga tarbiya berish, ularning mustaqil faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, bolalar o'z-o'zini kiyinish, ovqatlanish va boshqa kundalik faoliyatlarda mustaqillikka erishishlarini ta'minlashda kattalarning roli muhimdir. Psixologik jihatdan, bolalar har xil yosh davrlarida turli xususiyatlarga ega bo'lib, ularning psixik holatlari katta o'zgarishlar ko'rsatadi. Yoshgacha bolalar ko'pincha

kattalar tomonidan boshqariladi va ularning tarbiyasi bolaning xulq-atvorini shakllantiradi. Shu bilan birga, bolalarning mustaqillikni rivojlantirishga bo'lgan intilishlari va ijtimoiy o'zgarishlarga moslashishlari psixologik jarayonlarning markazida turadi. Pedagogik va psixologik ta'sirlarning o'zaro uyg'unligi, bolalar uchun ijobiy rivojlanish sharoitlarini yaratadi. Ijtimoiy muhit va uning ta'siri, bolalar psixikasining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, tarbiya va ta'lim jarayonida bolaning ruhiy va hissiy holatini hisobga olish zarur.

O'yinlar va ijtimoiy muhit bola psixikasining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Psixologlar, jumladan, **L.S. Vigotskiy** va **A.N. Leontyev**, o'yin faoliyatining bolalar uchun aqliy va ijtimoiy rivojlanishdagi ahamiyatini ta'kidlagan. Vigotskiy, masalan, o'yin orqali bolalar yangi rollarni o'zlashtirishi va ijtimoiy muhitda o'zaro munosabatlarni shakllantirishi mumkinligini aytgan. Bu jarayon bolalarga dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytirish va ijtimoiy xulq-atvorni o'rganish imkonini beradi. Bundan tashqari, ijtimoiy muhitning ta'siri ham muhimdir. Bolalar o'z oilalari, tengdoshlar va jamiyatdagi boshqa shaxslar bilan muloqotda bo'lish orqali o'z psixologik holatlarini rivojlantiradilar. Ijtimoiylashuv jarayoni, ya'ni yangi ijtimoiy xulq-atvorni egallash, bolaning psixikasini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi. Bundan kelib chiqib, o'yinlar va ijtimoiy muhit bolaning ruhiy va intellektual rivojlanishiga, shuningdek, uning ijtimoiy qobiliyatlarini mustahkamlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Xo'jaeva, M. (2020). Bolalar psixologiyasining asoslari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
2. Sherzodova, G. (2017). Maktabgacha yoshdagi bolalar psixik rivojlanishining xususiyatlari. Toshkent: Pedagogika ilmiy-nashriyoti.
3. Ergasheva, A. (2016). Emotsional rivojlanish va uning bolalar ta'limidagi roli. Toshkent: "Ilm" nashriyoti.
4. M. S. Xolmatov – "Bolalar psixologiyasi" (O'zbekiston, 2011)
5. T. T. Toshmuhammedov – "Maktabgacha ta'lim psixologiyasi" (O'zbekiston, 2010)